

**YTTRANDE**  
**2016-03-13**

**Betänkande om Gestaltad livsmiljö – en ny politik för arkitektur, form och design**  
**SOU 2015:88**

**Sammanfattning**

**10.3 Arkitektur, form och design i grund- och gymnasieskolan.**

Med några citat ur grundskolans läroplan och min egen erfarenhet efter 45 års tjänstgöring som lärare och skolläda vill jag belysa hur verkligheten ser ut när det gäller de praktisk-estetiska ämnena i grundskolan. Den bild som utredaren förmedlar när det gäller hemkunskap, bild och slöjd är en skönmålning, och skolan behöver ArkDes som ett komplement för att kunna nå sina egna övergripande mål.

Grundskolan har blivit en treämnesskola och enligt Skolverket önskar i stort sett alla elever mer praktisk-estetiska ämnen och skapande verksamhet.

Jakten efter förbättrade PISA-resultat har blivit en kontrollstyrd verksamhet av mätbara nationella prov och ämnesprov, som måste som måste genomföras i alla ämnen, vilket gör att även praktiska ämnena blir teoretiska.

**10.3 Skolans miljöer**

Undertecknad instämmer helt med att beställarkompetensen i byggandet av nya skolor och fastighetsunderhåll av befintliga byggnader måste utvecklas, liksom utformningen av utemiljön.

Varför lyssnar man aldrig på barnen? Enligt Barnkonventionen har de rätt att vara med och påverka. Det finns många försök med elevmedverkan, men de tycks inte vara så framgångsrika, att det får någon större genomslagskraft. Varför?

Samutnyttjande av lokaler kräver noggrann planering och klar ansvarsfördelning beträffande slitage, skadegörelse och städning – faktorer som oftast ignoreras.

**10.3 Arkitektur, form och design i grundskolan**

Utredarens uppfattning om skolans möjligheter att arbeta med Gestaltad livsmiljö delar jag inte. Enligt läroplanens övergripande mål har skolan en uppgift att skapa **En god miljö för lärande**. Där ingår att skapa de bästa betingelserna för elevernas bildning, tänkande och kunskapsutveckling genom att tillvarata kunskapskällor i omgivningen. Det innebär att skolan ska ta hjälp av bl.a. ArkDes, när det gäller områden skolan inte klarar på egen hand.

Utän skapande verksamhet blir de svagaste eleverna de största förlorarna.

**ArkDes styrkor och dess framtid**

Trots ovisshet och påfrestningar på grund av den utdragna beslutsprocessen har ArkDes nått publikrekord 2015 och ökat besöksantalet med 26%!

Biblioteket har utökat öppethållandet på grund av det stora intresset.

Det pedagogiska uppdraget har ArkDes fullgjort genom att möta skolklass efter skolklass för att lyssna, prat och göra arkitektur, klimat- och miljöfrågor, hållbara och sociala samhällen tillgängliga på den nivå barnen befinner sig.

2015 arrangerade ArkDes den traditionella Pepparkakshustävlingen för 25 året i rad! Gruppen barn upp till 12 växer för varje år. Där finns framtidens arkitekter!

I en tid då bostadsbyggande och bostadsbrist går i otakt, där man planerar rastgårdar till förskolor dit dagsljuset inte når, kan man hämta inspiration i pepparkakhusutställningen. Här finns mängder av uppslag av barn och unga som inte bygger hinder, som är sanna miljökamper och fritänkare och som är helt på det klara med att alla människor behöver luft, ljus och grönska. Skaparlusten behöver man inte ta miste på – glädjen att få delta och ställa ut på riktigt, är ett pris i sig!

Att stänga in ArkDes i en oåtkomlig myndighet är otänkbart!

Skolan behöver ArkDes – vi vanliga besökare behöver ett proffsigt alternativ till TV:s husdrömmar. Vi behöver ArkDes för att gestalta vår livsmiljö tillsammans!

## YTTRANDE

2016-03-13

### Betänkande om Gestaltad livsmiljö – en ny politik för arkitektur, form och design SOU 2015:88

*”Skolan ska stimulera varje elev att bilda sig och växa med sina uppgifter. I skolarbetet ska de intellektuella såväl som de praktiska, sinnliga och estetiska aspekterna uppmärksammas. Även hälso- och livsstilsfrågor ska uppmärksammas.*

*Eleverna ska få uppleva olika uttryck för kunskaper. De ska få prova och utveckla olika uttrycksformer och uppleva känslor och stämningar. Drama, rytmik, dans, musicerande och skapande i bild, text och form ska vara inslag i skolans verksamhet. En harmonisk utveckling och bildningsgång omfattar möjligheter att pröva, utforska, tillägna sig och gestalta olika kunskaper och erfarenheter. Förmåga till eget skapande hör till det som eleverna ska tillägna sig.*

*Varje elev har rätt att känna växandets glädje och få erfara den tillfredsställelse det ger att göra framsteg och övervinna svårigheter.”*

*(Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, 2011/Skolans värdegrund och uppdrag, s. 10)*

#### 10.3 Arkitektur form och design i grund- och gymnasieskolan.

Som lärare och skolledare i grundskolan under 45 år har jag med stor sorg sett, hur beslutsfattarna berövat våra elever möjligheterna att förverkliga ovanstående målsättning i grundskolans läroplan. Fler och fler kommuner har dispens att släppa timplanen och det är tiden för de praktisk-estetiska ämnena som minskas. Dessutom har de praktiska inslagen i dessa ämnen till stor del blivit digitaliserade eller teoretiserade.

Utredaren hänvisar till att läroplanerna ger utrymme för att skolorna ska kunna arbeta med perspektivet gestaltad livsmiljö i undervisningen, t.ex i hemkunskap.

Hur många skolor utnyttjar detta utrymme?

Förr fick t.ex. eleverna själva göra inköp till hemkunskapen och tillreda måltider, lägga upp maten aptitretande och servera den vid vackert dukat bord. Hemkunskapen behandlades i ett helhetstänkande där kunskap om kost var en del av näringslära, social samvaro och hushållsekonomi. Idag finns inte många hemkunskapslokaler kvar och eleverna får söka recept på nätet och i bästa fall i uppgift att laga rätten hemma. Learning by doing gäller inte längre.

Skolverket larmade redan 2000 att skolan tenderade att bli en trist treämneskola med svenska, matematik och engelska, och att elever på högstadiet och gymnasiet fann tillvaron i skolan tråkig och meningslös. I stort sett alla elever önskade ha mer av praktisk-estetiska ämnen och skapande verksamhet i skolan.

Dagens grundskola har i jakten efter förbättrade PISA-resultat blivit kontrollstyrd av mätbara nationella prov, orimlig administration och ökad stress hos såväl elever som lärare. Kampen om tiden sker på bekostnad av det ovannämnda citatet, som är en förutsättning för att göra skolan till en harmonisk och levande miljö för eleverna.

Utredaren anser att alla svenska elever i ämnet slöjd får hantverkskunskap och möjlighet till ett ökat självförtroende i eget skapande. Sanningen är att det är ytterst svårt att få tag i utbildade, behöriga och legitimerade slöjdlärare. Det krävs en eldsjäl i slöjdsalen, för att eleverna ska få använda sin kreativitet och öka sitt självförtroende i eget skapande under den knappa tid som står till förfogande. Denna tid ska dessutom räcka till att i slutet av varje slöjdpass, skriva ner vad eleven har gjort och vilket resultatet blev i det utförda arbetet. För att kunna utvärdera slöjdamnet inför betygsättningen har eleverna skriftliga prov, där det är viktigare att kunna skilja en stoppnål från en knappnål eller en tapisserinål, än att känna till hur man använder dem.

Vidare hänvisar utredaren till att arkitektur, form och design är en del av grundskolans ämne i bild, som syftar till att eleverna utvecklar kunskaper om hur bilder skapas och kan tolkas. Utredaren anser att ämnet bild i en vid mening också inkluderar både design, miljöer och arkitektur!

Detta kan jämföras med en del av betygskriteriet A för årskurs 9:

*Eleven kan tolka såväl samtida som historiska bilder och visuell kultur och för då **välutvecklade och väl** underbyggda resonemang med kopplingar till egna erfarenheter, andra verk och företeelser i omvärlden. Dessutom beskriver eleverna bildernas och verkens uttryck, innehåll och funktion på ett **välutvecklat** sätt med **god** användning av ämnesspecifika begrepp.*

Återigen kriterier som går att mäta – men vart tog ”växandets glädje” och tillfredsställelsen att göra framsteg vägen?

Läroplansförfattarna har lagt ner stor kraft på kursplaner och ambitioner för skolans inre utveckling. Men i skolvärlden betraktas dessa planer ofta som en sorts poesi.

Trots allt tal om kunskapssamhälle och hur viktigt det är att investera i utbildning har skolan utsatts för hårda besparingar. Och varifrån tar man pengarna? Oftast tar man dem från de kostsamma praktisk-estetiska ämnena.

Om skolan är ett samhällsansvar, borde man inte då inte ta till vara alla samhällets resurser för att komplettera det, som skolan inte klarar av själv?

Om skolan inte kan förse eleverna med praktiska, sinnliga och estetiska inslag i skolarbetet – var ska de då få ta del av dessa?

Ark Des är en institution som genom sin pedagogiska verksamhet möter skolklass efter skolklass för att visa, prata och göra arkitektur, klimat- och miljöfrågor, hållbara och sociala samhällen tillgängliga för den nivå barnen befinner sig på. Skolpersonal får en efterlängtd utbildning här, vilket är ovärderligt i dagens skola, där dessa inslag inte prioriteras. Lärare och elever får hjälp att komma igång med arbetet med hjälp av skickliga och engagerade pedagoger. Pedagoger som har förmågan att väcka nyfikenhet och skapa intresse genom att respektfullt lyssna på barnens funderingar och bygga vidare på deras entusiasm, där ingenting är omöjligt.

Deras förhållningssätt är Barnkonventionen i praktiken!

### **Avsnittet skolans miljöer**

Undertecknad instämmer helt med att beställarkompetensen i byggandet av nya skolor och fastighetsunderhåll av befintliga skolbyggnader ska utvecklas.

Inga vuxna skulle acceptera en arbetsmiljö som den våra elever får hålla tillgodo med. Ytterst sällan eller aldrig lyssnar man på barnen eller de vuxna i skolan. Elevråden kan mycket väl jobba målmedvetet med att komma med genomarbetade demokratiska förslag, men blir oftast överkörda av fastighetskontoret, som anser sig alltid veta bäst. Detta gäller såväl inomhusmiljön som elevernas utemiljö.

En nyanlagd lekplats kostar stora pengar utan att vara barnvänlig. Det är konstgjord och steril med sin gummisasfalt, träd är planterade i snörräta rader, häckar står i vägen för fri lek och ingen har funderat över, att en lek inte får hindra en annan.

Det är en typisk lekplats, som förlorar nyfikenhetens behag snabbt, eftersom den inte inbjuder till kreativa och skapande lekar.

Att samutnyttja skolbyggnader för andra publika funktioner är en god idé, men det kräver ett gediget förarbete och samråd med skolans aktörer. Idrottshallarna är ett ständigt problem när det gäller vem som ska betala underhåll av redskap, skadegörelse och städning...

Utredarens uppfattning om skolans möjligheter att arbeta med Gestaltad livsmiljö – arkitektur, form och design, delar jag inte på grund av mina erfarenheter från mitt yrkesliv i grundskolans alla stadier.

Enbart de senaste 5-6 åren sedan jag avslutade min tjänstgöring har möjligheterna minskat för skolpersonalen att erbjuda

### ***"En god miljö för lärande".***

*Eleven ska i skolan möta respekt för sin person och sitt arbete. Skolan ska sträva efter att vara en levande social gemenskap som ger trygghet och vilja och lust att lära. Skolan verkar i en omgivning med många kunskapskällor. Strävan ska vara att skapa de bästa samlade betingelserna för elevernas bildning, tänkande och kunskapsutveckling.*

*(Läroplan för grundskolan, förskoleklasserna och fritidshemmet 2011 s. 10.)*

ArkDes är en kunskapskälla i skolans omgivning. För att skapa de bästa betingelserna för elevernas bildning, tänkande och kunskapsutvecklande ska skolan givetvis sträva efter samarbetspartners som ArkDes!

Det är genom att göra roliga saker tillsammans stora och små, som man skapar gemenskap, trygghet och harmoni i skolan. Jag har haft glädjen att få uppleva luciapyssel, pepparkaksbak, sångsamlingar, julgransplundring och påskdans på skolgården, enkla teaterföreställning som barnen gjorde för sina föräldrar en gång per termin, föräldrar som bakade semlor till fettisdagen, personal som spelade teater för eleverna och annat som gör att alla orkar kämpa med sitt skolarbete på bästa sätt. När jag nu för tiden träffar mina f.d. arbetskamrater i skolan säger de ofta lite uppgivet: "Tänk så mycket vi gjorde förr och så roligt det var! Nu hinner vi ingenting längre". Därför är Ark Des ett otroligt bra komplement till den skola, som inte har tid eller ork.

Sedan ett antal år har jag fått följa mina barnbarns stora intresse av att baka pepparkakshus och ju äldre de blir desto skickligare blir de, och de utmanar sig själva. Nu är de 12 och 17 år gamla, och jag är mycket fascinerad av att 17-åringen deltar med så stort intresse, trots att hon har så lite tid över. När hon presenterar sig för nya kompisar brukar hon säga, att ett av hennes intressen är att baka pepparkakshus. Att få genomföra ett projekt som ett pepparkaksbygge från början till slut är något jag skulle önska alla elever, för det får man aldrig göra i skolan!

### **ArkDes styrkor och dess framtid**

2015 arrangerades ArkDes Pepparkakshustävlingen för 25 året i rad!

Årets tema: "Ny lya – bo på nya sätt" lockade som vanligt bagare i olika åldrar, där gruppen barn upp till 12 år växer för varje år. Kreativiteten överträffar förväntningarna när barn – och vuxna – får utlopp för sin fantasi och skaparförmåga. Det går att tolka temat på en mängd olika sätt.

Många förskolegrupper deltog och det är underbart att se hur barnen har förverkligat sina idéer och imponerande att se att inga klåfingriga "fröknar" haft något behov av att framhäva sig själva. Det är helt och håller barnens konstverk som presenterats, och det är härligt att se dessa små bagare kliva upp på scenen och ta emot pris för sin kreativitet och sitt hantverk.

I en tid då bostadsbyggande och bostadsbrist går i otakt, där man planerar rastgårdar till förskolor dit dagsljuset inte når, kan man hämta inspiration i pepparkakshus-utställningen. Här finns mängder av uppslag av barn och unga som inte bygger hinder, som är sanna miljökampar och fritänkare och som är helt på det klara med att alla människor behöver luft, ljus och grönska! Skaparlusten vid varje utställning behöver man inte ta miste på – glädjen att få delta och ställa ut, är ett pris i sig!

Utställningen drar massor av besökare i alla åldrar och många är turister långväga ifrån. Vid prisutdelningen var det så mycket folk, att det knappt gick att röra sig. Utställningen blir en levande mötesplats, där alla pratar med varandra, ställer frågor, får tips och inspireras av varandras byggen eller sporras att ställa upp vid nästa tillfälle!

### **Slutsats**

Att stänga ArkDes, som trots påfrestningarna med den utdragna beslutsprocessen haft publikrekord under 2015 och ökat besöksantalet med 26% - är ytterst inkonsekvent! Biblioteket, tillägnat Raoul Wallenberg, som utöver sin humanistiska gärning var arkitekt till professionen, har utökat öppethållandet på grund av det ökade intresset. ArkDes centrala läge med goda kommunikationer, P-platser för bilburna och de praktiska arrangemangen med klädska, toaletter, skötrum, matsäcksrum, matservering och kafé i anslutning till utställningslokalerna gör det enkelt att vara besökare här oavsett ålder – det är en levande mötesplats, som Gestaltad livsmiljö aldrig kan bli i en sluten myndighet! Det är klart att man inte kan stänga ArkDes nu!

Dagens skola med sin nedrustade praktisk-estetiska verksamhet, har inte råd att vara utan ArkDes!  
Alla vi andra vanliga besökare behöver en motvikt till TV:s husdrömmar och andra inredningsprogram!  
Vi behöver alla ArkDes för att gestalta vår livsmiljö tillsammans!

Till slut några tankvärda ord av Alf Henriksson

*Mången målar en kalv som en sol  
och anses för rena genit  
Men den som vill göra en hederlig stol  
har inga genvägar dit*

*Mången diktar med grumliga ord  
och folk säger: Underbart.  
Men den som vill snickra ett användbart bord  
är tvungen att tänka klart.*

*Hjärnans drömskhet är utan gräns  
och ögat ser vad det vill  
Men handens medfödda intelligens  
kan ingen konstra till.*

